

Scheiden verschildt stuk van scheppen

De oude wetenschap kon nog leven met 'scheppen', maar nieuwe inzichten dwingen tot 'scheiden'.

Ellen van Wolde

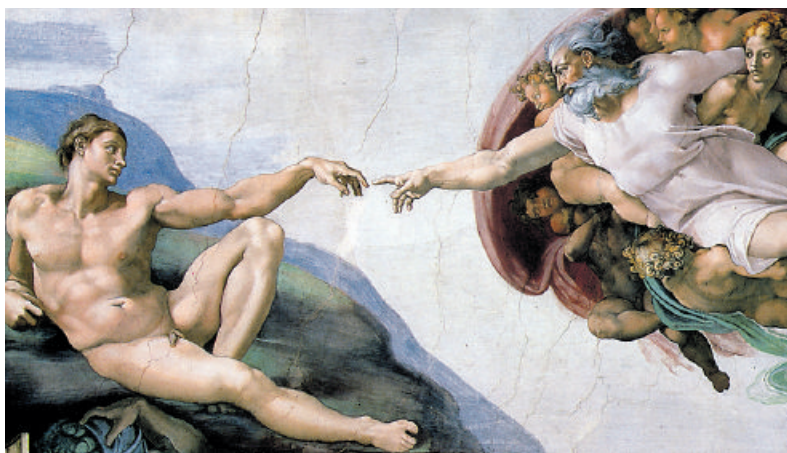
hoogleraar oude testament aan de Radboud Universiteit in Nijmegen

Van de reacties die ik ontvangen heb naar aanleiding van mijn oratie begin oktober waren er nogal wat die stelden: 'Niets bijzonders, wisten we allemaal al'. In de oratie kwam ik met een nieuwe interpretatie van het Hebreeuwse bijbelboek Genesis. Ik beweer dat daarin niet staat dat God uit het niets hemel en aarde maakte, maar dat hij die scheidde.

Maar als dit niets nieuws is, hoe komt het dan dat er in geen enkele moderne bijbelvertaling 'bara' met 'scheiden' is vertaald? Is dat misschien omdat er nooit goede wetenschappelijke argumenten voor waren? En hoe is het te verklaren dat niemand ooit de consequenties van de betekenis van 'bara' als 'scheiden' heeft doorgetrokken naar de verzen 26 en 27, waar nu blijkt te staan dat God eerst de mens scheidt en daarna ruimtelijk van hem scheidt, dat wil zeggen op aarde zet?

Velen hebben er op gewezen dat Oepke Noordmans al in de jaren vijftig een soortgelijke uitleg van Genesis 1 heeft gegeven. Ik moet bekennen dat ik hem niet kende. Maar de kopieën die men mij toestuurd hebben dat veranderd. Ik ben gearmeerd van deze theoloog, die al redenerend vanuit de dogmatiek de tekst van Genesis heeft bestudeerd en gezegd, ja maar wat hier staat is meer scheiden dan scheppen. Letterlijk zegt hij zelfs 'scheppen = scheiden'. Heel boeiend. Maar wel wat anders dan ik gedaan heb. Ik heb de taalkundige argumenten willen geven voor de betekenis van 'bara' als 'scheiden', en deze argumenten getoetst aan buiten- en binnenbijbels tekstmateriaal. Dat is een ander type wetenschappelijk onderzoek. Beide komen in dit geval tot dezelfde conclusie. En dat kan alleen maar verheugend zijn.

En dan de reactie van mijn Utrecht-

De schepping van Adam van Michelangelo.

se collega's, Bob Becking en Marjo Korpel die woensdag in een opiniestuk op mijn oratie reageerden. Ze noemen eerst het woordenboek van Gesenius dat inderdaad al de mogelijkheid van 'bara' als 'scheiden' opperde, maar vervolgens het als 'oude betekenis' kwalificeert, een betekenis die later door de betekenis van scheppen zou zijn vervangen. Pleit dit als argument voor of tegen de betekenis van 'bara'? Geen van beide. Het pleit ervoor dat de betekenis al eerder als problematisch werd gezien, en dat men dit probleem historisch heeft willen oplossen, daar waar taalkundige argumenten voor de ene of andere betekenis nog moeilijk te geven waren. De taalkunde en de Assyriologie waren toen nog niet zover ontwikkeld als tegenwoordig.

Het tweede argument, het feit dat 'bara' vaak voorkomt in parallelle verzen, is het meest illustratief voor de redenering van de Utrechtse oudtestamentici. Het woord 'bara' staat parallel aan 'maken', 'vormen' en dergelijke, en moet daarmee wel 'scheppen' betekenen. Dit is een goed voorbeeld van de 'oude exegetische' waartegen ik mij verzet. Door het begrip parallelle te hanteren neemt men aan dat de woorden onder één noemer vallen en mogelijk zelfs synoniem zijn. In de moderne taalkun-

de (en die bestaat toch al een halve eeuw) onderkent men dat echte synoniemen niet bestaan: elk woord geeft op een eigen unieke wijze uitdrukking aan een betekenisinhoud of concept. Bijvoorbeeld in het Nederlands is er een verschil tussen het woord 'scheppen' dat voorbehouden is aan God, terwijl 'maken' een veel ruimere betekenis heeft en ook andere personen als grammaticaal onderwerp kan hebben, en 'vormen' dat maken uit een bepaald materiaal aangeeft. Dit geldt ook voor het Hebreeuws. Van de woorden die functioneren in het betekenisveld van 'scheppen' geeft bara de ruimtelijk scheidende activiteit aan, 'asa' de originele tot leven brengende activiteit, 'yasar' de vorming (van de mens) uit klei-achtige materie et cetera. Deze verschillen weg masseren doet onrecht aan het denken en de taal van de mensen die deze Hebreeuwse teksten geschreven hebben.

Het zijn dit soort versimpelde redeneringen die het vakgebied meer slecht dan goed doen. Het houdt alle nieuwe inzichten tegen, want de bestaande opvatting moet hoe dan ook verdedigd worden. In die zin bevestigt de reactie van de Utrechtse oudtestamentici het beeld dat wat ik gezegd heb wel heel nieuw en bedreigend moet zijn.